

בארה של תורה

מאת הרב ראובן גולן מח"ס רינונה של תורה ♦ יו"ל ע"י כולל שערים המצויינים שע"י מוסדות דרכי תורה רחובות

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 140 כסלו תשע"ו

העלוך מוקדש לעילוי נשמת מנחם מנדל בן ברוך ז"ל ע"י בניו ר' ברוך ומשה אשכנזי הי"ו

פרשת תולדות

הבבא סאלי ונתן צוציתא...

"ויאהב יצחק את עשו" (כה, כח)

בספר 'פקודת אלעזר' (עמ' כה) מובא מעשה ביבבא סאלי האדמו"ר רבי ישראל אביחצירא זיע"א ובנו הבבא מאיר האדמו"ר רבי מאיר אביחצירא זיע"א, שפעם אחת שוחחו אודות אדם שיצאו עליו שמועות שאינן טובות ולמרות זאת לא היה הבבא סאלי מרחיקו אלא מקרבו כבתחילה. ובנו הבבא מאיר טען שאינו מבין הנהגה זו ושאל את אביו מדוע נוהג כן.

הבבא סאלי השיב לו, שהנה נאמר ביצחק שהיה אוהב את עשו ומקרב אותו למרות שבדאי היה יודע על מעשיו ומעלליו, וזאת משום שסבר שאם לא ירחיק אותו, הדבר יפתח את לבו לתשובה, ויטיב את דרכיו. ומכאן שבמקום להרחיק את האדם שמעד ולנעול בפניו דלתי תשובה, יש לקרבו ועל ידי כך ישפיעו עליו שיטיב את מעשיו ושב ורפא לו.

ב. ויש לציין ידיעה מדהימה בהקשר לענין הנ"ל. שהנה אמרו במסכת שבת (נו, ב) 'אין לך גדול בעלי תשובה יותר מיאשיהו בדורו'. ורב יוסף הוסיף ואמר, שיש עוד בעל תשובה גדול שאין בעל תשובה יותר גדול ממנו, והוא עוקב בר נחמיה. והעיד רב יוסף, שראה בחלומו מלאך שפשט ידו וקיבל את תשובתו של עוקב בר נחמיה. ולכן היה נקרא 'נתן דצוציתא', ופירש"י שנקרא כן על שם ניצוצי אש שנראו בו כשפשט המלאך את ידו וקיבל את תשובתו. והתוס' כתבו בשם רבינו תם, שבמדרש אמרו שנקרא 'נתן דצוציתא' על שם שהיה נר דולק על ראשו.

ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס (שם) ציין לדברי הגמ' במסכת סנהדרין ולפירוש רש"י שם, שעוקב בר נחמיה הוא לא אחר מאשר מר עוקבא שהיה גדול הדור ואב בית דין, והוא הוא אותו בעל תשובה ששב בתשובה שלימה. ולכן מובא שם שבני טבריה שלחו שאלה בהלכה למר עוקבא, וכתבו באיגרת "לדיו ליה כבר בתיה, שלם", כלומר שעור פניו של מר עוקבא היה קורן ומאיר כפני משה רבינו [שגידלתו בתיה].

וכתב רש"י שמצא בספר הגדה, שמר עוקבא היה בעל תשובה, שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ונפל בחולו, ואשת איש היתה. לימים נצרכה ללוות ממנו ומתוך דוחקה נתרצית לו, וכבש יצרו ופטרה לשלום ונתרפא, וזכה שכשהיה יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים, ולכך נקרא גם ר' נתן צוציתא. ולבסוף זכה להיות גדול הדור והוזכר עשרות פעמים בש"ס, וידוע שכל אמורא שמוזכר שמו בש"ס היה בכוחו להחיות מתים. ללמדך עד היכן מגיע כח התשובה, עד שגם אם קלקל יש בידו לתקן ולעשות תשובה ולהתעלות.

כמה שנים ראו שלושת האבות זה את זה, וכמה

שעות למדו יחד?

"ויבא עשו מן השדה והוא עיף" (כה, כט)

פירש"י ש"באותו יום מת אברהם אבינו, כדי שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקב"ה, לפיכך קיצר הקב"ה חמש שנים משנותיו".

והנה כתב החיד"א בינחל קדומים (פר' ויצא) בשם רבינו מהר"א מגרמיזא, שהאבות הקדושים היו יחד בעולם טו' שנים. וכן כתב בעל הטורים (במדבר כו, יד), שבברכת "יברכך ה' וישמרך" יש ג' תיבות כנגד ג' אבות, וכן טו' אותיות כנגד טו' שנים שבהם ראו האבות זה את זה.

רבקה רצתה להפיל את הריונה אך חששה לשאול על כך את אברהם אבינו

"ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'" (כה, כב)

פירש"י שהלכה לבית מדרשו של שם ועבר. והקשה רבינו חיים פלטיאל, מדוע לא הלכה לבית מדרשו של אברהם אבינו שעדיין היה קיים באותה תקופה. ותירץ, שמחמת צרה רצתה רבקה לשתות סם ולהפיל את הריונה, ורצתה לשאול האם הדבר מותר לה על פי דין. ולכן הלכה לבית מדרשם של שם ועבר ולא לאברהם אבינו, כי סברה שגם אם הדבר אכן מותר לא יתיר לה אברהם לעשות כן בגלל שבעלה יצחק הוא בנו.

ויש להבין, וכי חשדה רבקה אמנו באברהם אבינו שיטה את ההלכה בשביל בנו. וכן צריך להבין, איך עלה בדעתה שמוותר להפיל בגלל צער לידה. ותירץ הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספר 'חשוקי חמד' (גיטין נה, ב), שצערה של רבקה גבל בחשש סכנת חיים, וכמו שנאמר 'ויתרוצצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי' [ובמדרש אגדה דרשו "אמרה רבקה, אילו הייתי יודעת צער העיבור לא הייתי מתפללת על העיבור...], ולכן חשבה שאולי מותר לה להפיל, וחששה שאברהם אבינו יסבור שאם תשתה סם להפיל את העובר יסתכן יצחק לא פחות ממנה, שהרי עובר זה הושג על ידי שהעתיך בתפילות עשרים שנה, ואם תפיל לא יולדו להם עוד ילדים, ויהיה לו צער רב בכך. אך רבקה עצמה וגם מורי ההוראה בבית מדרשם של שם ועבר סברו שיצחק שהיה מוכן אפילו למסור את נפשו לבוראו לא יסתכן בדבר למרות צערו הרב.

ב. ומצאתי שכבר הקשו כן במדרש שכל טוב, 'ואף על פי שאברהם קיים, הלכה אצל זקנים ללמדך שכל המקבל פני זקן שבדור, כאילו מקבל פני שכינה'. ולכאורה הרי גם אברהם אבינו היה מוקני הדור [ועוד בטרם נישאה רבקה ליצחק נאמר עליו 'ואברהם זקן בא בימים']... ומדוע לא הלכה לשאול אותו. ושמא יש ענין סגולי ומיוחד דוקא בזקנים היותר מופלגים שבדור, ושם ועבר היו מבוגרים וקשישים יותר מאברהם אבינו, וצריך עיון.

והדר"ק תירץ שאברהם אבינו היה גר באותם ימים במקום אחר עם קטורה ובניה, ולכן הלכה רבקה לירושלים אל שם ועבר.

המגנט של יעקב ועשו...

"ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים" (כה, כז)

פירוש יקר מצאתי ב'פרדס יוסף' בביאור פסוק זה. שהנה ידוע שכל הכוחות שנבראו במעשה בראשית טמונים באדם, ועל כן נקרא האדם "עולם קטן", וכמו שאמרו באבות דר' נתן (לא, ג) שכל מה שברא ה' בעולם ברא באדם. ואחד מהדברים שנבראו במעשה בראשית היא אבן המגנט שיש בה כח המושך, וגם כח זה נטבע באדם. ולכן יש בני אדם שיש בכוחם "למגנט" ולמשוך אליהם בני אדם בכח דיבורם ומעשיהם. אלא שיש מי שמנצל זאת לטובה, לחזק אחרים ולהדריכם בדרך הישרה, ויש שמנצל זאת לרעה, להחטיא ולקלקל אחרים. ועל פי זה יתבאר שהמילים "איש יודע ציד" נאמרו הן על עשו והן על יעקב, אלא שעשו היה "יודע ציד איש שדה", כלומר שבטבעו היה כח המושך להמשיך אליו את איש שדה, דהיינו אנשים שהיו פראי אדם ובטלנים כמוהו. ויעקב היה יודע ציד את "איש תם יושב אהלים", שהיה לו כח נפלא "לצוד" נפשות טובות ולהמשיכם אחריו, וכל עסקיו היו עם התמימים והישרים.

באטה בת הילדה ע"ה ע"י הגב' רוזין רוגנית בת ולנטין ע"ה ע"י גב' אשקרי לאה בת מרים גרון ע"ה

גרש בן משה ואידס קוגן ז"ל נחית בת פארי מוסאי ע"ה סלמון בן יונה משמור ז"ל

לע"נ ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרח בת רחמה ע"ה ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה אהרן בן יחיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה צביה בת סרח ע"ה

והחיד"א הוסיף בשם **תלמידי רבי יהודה החסיד**, שבשנים אלו למדו האבות יחד טו' שעות ביממה. וביממה **קדמות** כתב שבתשע השעות הנותרות ביממה היו עוסקים בצרכיהם. אמנם בספר **חסידים** (סי' קס"ה) כתב "ולמה אהב הקב"ה את האבות? מפני שכל היום וכל הלילה לא היה לבם פונה מלהרהר אחר חפצי שמים, שנאמר (משלי כג, יז) כי אם ביראת ה' כל היום. ובכ"ז פסוקים נזכרו אברהם יצחק ויעקב בפסוק אחד, כנגד מה שהיו כל כ"ד שעות בסדר אחד, שלא היה להם פנאי מחפצי שמים אפילו בחלום". ולאור זאת כתב החיד"א שבמשך כל היום והלילה היו מהרהרים בחפצי שמים, ובאותן ט' שעות שהוכרו לעיל, היו מתאחדים יחד ומכוונים ליבם בייחודים ותיקונים עליונים. והעיר על כך **בילקוט הפלאות'** (ערך אבות), שהרי יעקב נולד כשאברהם אבינו היה בגיל קס' שנים נשכן אברהם היה בן מאה כשנולד יצחק, ויצחק היה בן ט' שנים בלידת יעקב ועשן, ואברהם נפטר חמש עשרה שנים אחר כך בגיל מאה שבעים וחמש. ולפי דברי רבי יהודה החסיד והחיד"א שהאבות למדו יחד טו' שנים יוצא שמהיום הראשון שנולד יעקב ועוד בהיותו תינוק למד תורה עם אברהם ויצחק ויחד ותיקן תיקונים וכוונות וזה לא מסתבר ונבשלמא לדברי בעל הטורים שטו' שנים ראו זה את זה אפטר ליישב שגם שותני האשונות של יעקב כלולות בוה, אך קשה להבין כיצד למדו יחד עם יעקב בשנים אלו].

השכפ"צ הרוחני של יעקב אבינו...

"ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקלי ולך קח לי" (כו, יג)

הקשה **האלשיך**, שכיון שיעקב טען שיתכן ואביו ימשש אותו ויגלה שהעומד לפניו אינו עשוי, היתה צריכה רבקה להשיב לו שתלבישנו את בגדי החמודות וכך לא ירגיש בו יצחק, ואם כן מהו שאמרה לו "אך שמע בקולי ולך קח לי". ותיירך, שרבקה ידעה שיעקב צודק וסכנה גדולה היא שמא יחוש בו אביו, והבינה שיתכן שגם בגדי החמודות לא יועילו, כי שמא יבחין יצחק בין שערות עזים לשערות אדם, ושמא ישמט העור מידיו, או שימששנו בפניו ומצחו. ולכן אמרה לו שהדבר היחיד שיכול להגן עליו הוא זכותה של מצוה, שכן שלוחי מצוה אינם ניזוקין, וכיון שהיא שולחת אותו הרי שיש בידו זכות מצות כיבוד אם. אלא שזכותה של מצוה זו תעמוד ליעקב אם יתאמץ בכל מאדו לכוון שעושה כן אך ורק לשם קיום מצות אמו ולא כדי לקבל את הברכות וההבטחות של אביו, ולא יתכוין לשום הנאה ותועלת עצמית.

וזהו שאמרה לו "אך שמע בקולי", שיתכוין אך ורק לשמוע בקול אמו ולקיים מצותה, "ולך קח לי", לי לשמי, שכל כוונתך במעשיך אינה לטובתך ולהנאתך אלא לקיים את דברי, ואז בודאי תעמוד לך זכות המצוה.

ונמצא שזכות מצות כיבוד אם היא שעמדה ליעקב אבינו לקבל עבורו ועבור כל בית ישראל את ברכותיו העילאיות של יצחק אבינו. ויתכן שרבקה בחרה דוקא במצוה זו, כדי שתעמוד ליעקב כנגד מצות כיבוד אב של עשו.

נויש בנותן טעם לציין לדברי **השפתי כהן** (פס' כח), שחז"ל דרשו (ב"מ פד, א) "שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון", ו"שופריה" היינו תיקון נכמו "ברוחו שמים שפרה" (איוב כו, יג), כלומר שבתיקונו של יעקב אבינו היה תיקון לאדם הראשון, וענינם אחד, שכמו שאדם הראשון נתקלל מחמת אשה ובלא דעת, כך נתקן על ידי אשה ובלא דעת, ונטל את ברכותיו ומנעם מעשו כדי שלא יתברך הס"מ שהוא שרו של עשו, שגרם לאדם להתקלל מחמת חטא עץ הדעת].

בגדיו של עשו התאימו עצמם בדרך נס למידות

גופו של יעקב

"ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדל החמודות אשר איתה בבית ותלבש

את יעקב בנה הקטן" (כו, טו)

העיר **השפתי כהן** מדוע הזכיר הכתוב שעשו היה הבן הגדול ויעקב הקטן. וביאר שכל מעשיה של רבקה בענין הברכות נעשו על פי נבואה, כמבואר בתרגום על הפסוק "עלי קללתך בני-עלי אתאמר בנבואה". ולמרות זאת רצתה לבחון ולברוק את נבואתה, ושעתה זאת בבגדיו של עשו, כי עשו היה גבוה יותר מיעקב, ולכן הלבישה ליעקב את בגדי עשו כדי לראות אם יתאימו למדתו, ועל ידי כן תתאמת נבואתה, וכמו שאמר חז"ל לגבי דוד המלך שאף ששאל היה גבוה ממנו, התאימו בגדיו למדתו של דוד בדרך נס.

וזהו שנאמר "בגדי עשו בנה הגדל", שאין זה גדול במעלה אלא גדול בקומתו, ולכן נאמר "הגדל" בתיבת חסר להורות שמדובר בגדול גובהו ולא במעלתו, והלבישה אותם ליעקב בנה "הקטן" דהיינו שהיה קטן במידותיו ביחס לעשו. ונבקשר למידות קומתו של דוד המלך יש לציין לדברי **המחצית השקל** (אורח חיים סי' שי"א ס"ק טו') שהוכיח שמידות גופו של שלמה היו שונים משל דוד אביו, ועל פי זה יישב את דברי **המגן אברהם** לגבי דין המוקצה שהיה לבגדי דוד לאחר מיתתו, ועיין שם עוד כיצד בדיק מת דוד המלך].

אם לזיווגך המציא לך, למאכלך על אחת כמה

וכמה!

"מה זה מהרת למצוא בני, ויאמר כי הקרה ה' אלהיך לפני" (כו, כ)

במדרש (פסיקתא זוטרתא) אמרו שיעקב ענה ליצחק "אם בקרבך המציא, דכתיב וירא והנה איל אחר נאחו בסבך בקרניו, למאכלך לא כל שכן". ו**בילקוט שמעוני** אמרו שענה לו "אם לזיווגך המציא לך, דכתיב הקרה נא לפני וכתוב וישא עיניו וירא והנה גמלים באים, למאכלך על אחת כמה וכמה".

ובספר **"פני דוד"** למרן החיד"א פירש בשם הירי **משה'**, שיעקב חשש שיעקב מיהר ולא שחט כראוי את הכבשים, ולכן שאל אותו "מה זה מהרת למצוא בני", ותשובתו של יעקב תתבאר לאור דברי חז"ל שאין הקב"ה מביא תקלה על ידן של צדיקים. ופירשו **התוס'** (גיטין ז, א) דהיינו דוקא בדבר אכילה לפי שגנאי הוא לצדיק שיאכל דבר איסור, וזהו שאמר לו יעקב, שאם בקרבך זיווגך מנעך הקב"ה מתקלה [שלא נשחט, ושלא נודמנה לאליעזר אשה שאינה ראויה], קל וחומר בדבר אכילה שלא יביאך לידי תקלה, ובודאי שהכל נשחט כהלכה.

ומרן החיד"א הוסיף על כך על פי דברי **הגאון רבי חיים אלגאזי בעל היבני חיי'** (גיטין, שם), שדברי התוס' הנ"ל הם דוקא בצדיקים שבורו התנאים, אך הצדיקים שהיו בדורות שלפני כן לא הביא הקב"ה תקלה על ידם גם בשאר איסורים שאינם דברי מאכל. וזהו שאמר לו שאם מנעך מתקלה בשאר דברים כמדורגת הצדיקים הקדמונים, קל וחומר שימנעך מתקלה בדבר אכילה, שזוה מונעים תקלה אף מהצדיקים שבימי התנאים. נויש לציין שהרב **בני חיי'** הוסיף שישנה מדרגת שלישית, שבה אין הקב"ה מונע תקלה מהצדיקים אף בדברי אכילה, והיא נאמרה בצדיקים שמימות האמוראים ואילך].

הסרת המסכה מעל פני הערבים

"ויעש גם הוא מטעמים ויבא לאביו" (כו, לא)

בתרגום **יונתן** מובא שהקב"ה מנע מעשו למצוא בהמה טהורה, ולכן לקח כלב והרגו ועשה ממנו תבשילים והביא אותם לאביו כדי שיברך אותו. ואמנם נודע הדבר ליצחק אבינו ברוח הקודש, וכתב **השפתי כהן'**, שלכך נאמר (פס' לא) "ויחרד יצחק וגו', ויאמר מי אפוא הוא הצד ציר ויבא לי ואוכל", כלומר ששאל מה הוא האוכל שהבאת לי, והרי אין זה אלא כלב, שדרכו לסייע בעידת הציד. וכן ראשי התיבות "מי אפוא הוא הצד" הם בגימטריא כלב [עם הכולל]. ונראה להוסיף, שהדבר רמוז במה שאמר יצחק "ויבא לי ואכל מכל בטרם", כלומר שהביא לו לאכול מבשרו של כלב.

ב. והנה נאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלהיך, כי תועבת ה' אלהיך גם שניהם". וכתב **הגאון רבי יהונתן אייבשיץ** ב**אהבת יהונתן'** ששני ענינים אלו הם כנגד ישמעאל ועשו. "אתנן" הוא כנגד ישמעאל שמיאן לקבל את התורה בגלל שכתוב בה "לא תנאף", וזאת משום שאברהם אבינו העניק לו במתנה ברכת פריה ורביה, וסבר ישמעאל שזוהו על ידי ניאוף ונות נוכידוע שאף שהערבים מציגים עצמם כלפי חוץ כצנועים, לפי האמת שטופים הם בזימה יותר מכל האומות, וכמאמר הגמ' **במס' קדושין** (מט, ב) "עשרה קבין זנות ירדו לעולם, ט' נטלו הערבים ואחד כל העולם". וראה **בתוס'** **בכתובות** (לו, בד"ה וכו') שכשחז"ל רצו לתאר אדם פרוץ הביא כדוגמא את הערבים]. ו"מחיר כלב" הוא כנגד עשו, שהכין לאביו מטעמים מכלב, והברכות שנתברך בהן הם בבחינת "מחיר כלב".

ג. **ורבינו אפרים** פירש שמה שנאמר "ויעש גם הוא מטעמים" בא לרבות שאף רבקה סייעה לעשו בהכנת המטעמים ליצחק, כדי לרמותו כאילו ברצונה שיקבל את הברכות. אמנם לפי **התרגום יונתן** שהיה זה בשר כלב, בודאי שאין לדרוש כן, שלא מסתבר שהיתה מסייעת לו להביא בשר זה לפני יצחק.

שיעורי הרב ראובן גולן, בעמדות 'קול הלשון', ובטל' 03-6171001 [הקט' 1-1-2-48-1-1], ובאתר 'קול הלשון'.

לתגובות והערות על העלון, או הצטרפות לרשימת התפוצה הודעה ל- rg5740@gmail.com

לע"נ משה בן שמעיה אביבי ז"ל ♦ כמיסה בת רחל ע"ה ♦ שמחה בת חונצ'ה עזרי ע"ה ♦ ורדה בת סאלם ע"ה ע"י גב' אברהם

חביב בן אסתר וחיים עטר ז"ל
ימימה בת שלמה קהתי ז"ל
יעקב בן עינימה משה ז"ל

יוסף בן הביבה עזרן ז"ל
אברהם סגל בן שבתאי הלוי ז"ל
סעדה בת יוסף ונעמה זנדני ע"ה

רחל בת סעידה ואהרון כהן ע"ה
יעקב בן רבקה נסכה דוד ז"ל
חביב בן אסתר וחיים עטר ז"ל